

Nobilimea basarabeană în Rusia țaristă: considerații istorice, demografice și social-politice

Drd. OCTAVIAN DASCĂL

Sarcina studierii familiilor vechi ale Basarabiei, până nu demult complet ignorate, este destul de dificilă. Arhivele curților boierești s-au risipit în anii revoluționari 1917-1918, dispărând complet în vara tragică a lui 1940. În anii interbelici, puțini dintre fruntași s-au interesat să păstreze măcar o parte din materialul istoric al unei epoci pierdute. Urme ale unor cercetări în domeniu, prea puține însă, au lăsat Nicolae Iorga, Gheorghe Ghibănescu, Sever Zotta, Alexandru Boldur, Arthur Gorovei, Petre V. Haneș, Eugen Șt. Holban, Petre Cazacu, Pan Halippa ș. a. În revista „Din trecutul nostru” (1933-1940), o raritate bibliografică, de altfel, editată de neobositul cercetător al boierimii moldovene Gh. Bezviconi, se găsește un material amplu și sistematizat, completat de cele două volume ale autorului, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*. Alte studii asupra problemei s-au publicat în presa interbelică, și anume: „Gazeta Basarabiei”, „Viața Basarabiei”, „Arhivele Basarabiei”, „Bugeacul”, „Estul”, „Cetatea Moldovei”, „Parlamentul Românesc”, „Ardealul”, „România Nouă” etc., la rândul lor rarități bibliografice. De asemenea, anumite documente din fondurile personale de la Arhivele Naționale sunt purtătoare ale unor informații prețioase referitoare la boieri basarabeni din secolele al XIX-lea și al XX-lea.

*

* *

Spre deosebire de ceea ce a urmat după unirea Basarabiei cu România din 1918, în întreaga perioadă țaristă, ca și înainte, în evul mediu, clasa conducătoare a provinciei dintre Prut și Nistru o constituia exclusiv boierimea. În secolul al XVI-lea, detectăm în Moldova din stânga Prutului pe influenții boieri Golea, Movilă, Stroici, Costin, Moțoc, Donici, Ureche, Prăjescu. Două secole mai târziu, elita societății basarabene era formată din aceiași mari boieri ai Curții domnitorilor din Iași: Cantacuzino, Rășcanu, Rusu, Balș, Sturdza, Catargi, Rosetti, Bogdan, Ghica, Palladi, Callimah, Carp, Razu, Cazimir, Bașotă ș.a.¹. La începutul stăpânirii țariste, nimic nu prevestea deznaționalizarea boierimii basarabene: Guvernul rus a ținut cont de structura socială a provinciei răpite și de rolul ei politic. La 1812, Basarabia avea o clasă conducătoare bine definită, căreia îi aparțineau în mare parte pământurile ținutului. Numai familiile

---

¹ Gh. Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, București, Editura I. Carabaș, 1943, p. 14.

Balș și Sturdza, de pildă, dețineau latifundii de peste 100 000 ha². Timp de un secol întreg, boierimea basarabeană rămâne principalul factor al vieții sociale și economice a provinciei. Până la moartea Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni și retragerea din funcția de viceguvernator a lui Matei Crupenschi (1816) și Constantin Catacazi (1825), când ocârmuirea locală a trecut în mâinile unor reprezentanți ai Rusiei centrale, elementul local moldovenesc s-a aflat în fruntea întregii administrații. De altfel, ca sânge și ca spirit, acești boieri erau înrudiți cu răzeșii și mazilii, urmași ai unor români de pe vremea lui Alexandru cel Bun, care alcătuiau cadrul țărănimii basarabene.

Pentru organizarea cadrelor administrative locale, autoritățile ruse de ocupație s-au grăbit să apeleze la constituirea clasei nobilimii basarabene. O comisie specială a funcționat în anii 1818-1821 pentru cercetarea documentelor privind originea boierilor basarabeni, în vederea confirmării de către Departamentul Heraldic al Senatului rus a drepturilor de noblețe ereditară. Din lista participanților la prima adunare a boierimii basarabene (1814), precum și din listele nobilimii propuse pentru confirmare între anii 1818-1821 și din alegerile nobilimii din acei ani, prezența masivă autohtonă se confirmă, iar puținii ofițeri și funcționari străini care vin să se stabilească în regiune în primii ani ai ocupației ruse sunt căsătoriți și ei – după cum reiese din actele de stare civilă – cu localnice române. „Așezământul Regiunii Basarabiei” din 1818 a recunoscut „protipendei” (termenul îi aparține lui Z. C. Arbore) confirmate drept „nobile”, toate drepturile vechi, care au fost sporite apoi cu cele ale nobilimii rusești³.

Așadar, la începutul și mijlocul secolului al XIX-lea, nobilimea basarabeană își păstrează caracterul său etnic românesc și conștiința comunității de neam cu cei de cealaltă parte a Prutului. O serie de evenimente petrecute în provincie în această perioadă demonstrează acest lucru. Astfel, în 1825, primul viceguvernator străin din Basarabia, Fiodor F. Wiegel, scria cu amărăciune următoarele în legătură cu boierii basarabeni din primii ani ai ocupației ruse: „Nimeni din ei nu știa rusește și nu a avut curiozitatea să vadă Moscova și Petersburgul. Din spusele lor, se poate deduce că ei considerau Nordul nostru ca o țară sălbatică; în schimb, mulți din ei călătoreau la Viena... Se socoteau conducători ai poporului și țineau mult la naționalitatea lor...”; mai mult, același Wiegel nota despre Al. Sturdza (vărul domnitorului Mihail Sturdza), că „el nu-și ascundea dorința de a vedea Moldo-Vlahia ca o împărăție deosebită, împreună cu

² I. I. Halippa, *Труды бессарабской губернской ученой комиссии*, Chișinău, 1907, vol. 3, p. 220.

³ Z. C. Arbore, *Basarabia în secolul al XIX-lea supt ruși*, București, 1898, p. 734.

Basarabia, Bucovina și Transilvania.”⁴. După alte știri oficiale rusești, în 1839 se aflau la Chișinău „boieri moldoveni cu devotament față de nație”⁵.

Componenta etnică a clasei boierești din Basarabia a suferit de-a lungul timpului numeroase modificări, datorită condițiilor internaționale și social-politice interne concrete. De exemplu, în tot evul mediu emigrările boierilor moldoveni peste Nistru, în Polonia, mai întâi, apoi și în Rusia, s-au ținut lanț. La 1711, Dimitrie Cantemir a fost însoțit de reprezentanții (inclusiv basarabeni) ai familiilor Gafencu, Dicescu, Racoviță, Bantăș, Hâncu, Sturdza, Codreanu, Nour, Abaza, Banar, Dubău, populând cu deosebire regiunea Harkovului. O masivă emigrație boierească s-a înregistrat sub Ecaterina cea Mare, în urma păcii de la Iași din 1792, implicând familiile: Cantacuzino, Sturdza, Catargi, Balș, Rosetti, Hârjeu, Lățeanu, Ciocan, Măcărescu, Canano, Abaza, Vornicov și altele. Este drept, multe dintre acestea vor reveni în Moldova cu diverse ocazii istorice, sau cel puțin urmași ai lor, unii deja rusificați. În anii 1806-1812, partea boierimii basarabene cu puternice legături familiale dincolo de Prut s-a stabilit definitiv în Moldova rămasă sub stăpânire turcească și, ulterior, în Principatele Unite. Nu au fost puține cazurile în care boierii înșiși îndemnau țărani de pe moșiile lor să nu accepte noua stăpânire și să treacă dincolo.

Imediat după anexarea Basarabiei la Rusia, populația autohtonă și-a căutat refugiu în Moldova. Acest aspect, deși real, nu a fost recunoscut nici de autoritățile din perioadă, nici de istoriografia rusă și, ulterior, sovietică. Emigrările au luat proporții însemnate, în special din anul 1828, când instituțiile locale autonome ale Basarabiei încep să fie rusificate intens.

Pe de altă parte, evenimentele Eteriei, iar mai târziu ale Revoluției din 1848 din Moldova și Țara Românească aduc în Basarabia un lung șir de confrăți români refugiați, în frunte cu numeroasa familie a domnitorului Mihail Șuțu, boierii Balș, Mavrocordat, Rosetti, Mavrogheni, Ghica, Plaino, Rizo, Schina, Caragea ș.a. În timpul Războiului Crimeii (1853-1856), din Valahia vin vlăstare ale familiilor Lenș-Slătineanu, Filipescu, Bălăceanu, Dabija, Racoviță, Cafengiu, iar din Moldova – Moruzi-Pecheanu, Cantacuzino de la Hangu, Izvoreșteanu, Sturdza, Balș. Chiar cei patru aghiotanți ai generalului-prinț Gorceacov erau basarabeni D. Crupenschi și Petre Cheșco (tatăl reginei Natalia Obrenovici a Serbiei) și „regățenii” Radu Filipescu și Costache Sturdza⁶. Evenimentele revoluționare de la 1848 atrag în Moldova nume sonore ale aristocrației

⁴ F. F. Wiegel, *Воспоминания*, Moscova, vol. VI, 1865, p. 98 și 102-104.

⁵ Al. Boldur, *Istoria Românilor cu privire specială la istoria Basarabiei. Soarta istorică a nobilimii din Basarabia*, București, 1935, p. 7.

⁶ Gh. Bezviconi, *Românismul fruntașilor Moldovei dintre Prut și Nistru sub stăpânire țaristă*, București, extras din “Revista Fundațiilor Regale”, nr. 8-9, august-septembrie 1941, p. 491.

basarabene. Primul a fost Constantin Moruzi (tatăl istoricului Dim. C. Moruzi), expulzat din țară pentru a doua oară în 1854, „sufletul încercării din 3 aprilie 1866 de a întrona la Iași pe cumnatul său, Nunuță Rosetti-Roznovanu”, urmând apoi reprezentanții familiei Cazimir: Panait (m. 1886), membru în Divanul Unirii; Petre (1822-1850), doctor în Drept al Universității din Berlin; Nicolae (1843-1867), de asemenea doctor în Drept, membru al „Junimii”; Teodor, colonel, aghiotant al lui Mihail-vodă Sturdza; alt Teodor, tot colonel, aghiotant al lui Al. I. Cuza și, în fine, Cazimir (m. 1918), apropiat al regelui Carol I⁷.

Începând din anul 1878, în Imperiul rus se statornicește pacea, care va dura până în 1914. Emigrările masive în România au încetat, dar, ca un simptom de permanentă nemulțumire față de stăpânirea rusă, emigrările individuale și în mici grupuri au continuat până în 1918. Nu există date statistice și nici studii pe marginea acestui fenomen, dar sunt bine cunoscute figuri reprezentative de emigranți de peste Prut: B. P. Hașdeu, Z. C. Arbore, C. Stere, Alexis Nour, V. Crășescu, dr. P. Cazacu și mulți alții, cu merite incontestabile în mișcarea de eliberare națională a Basarabiei⁸. După 1878, boierimea basarabeană beneficiază de o oarecare siguranță a vieții și proprietății, de privilegii și avantaje materiale. Pentru acea parte a ei care a acceptat rusificarea, politica țaristă a creat largi posibilități de parvenire în administrație, armată, justiție, precum și în sferile înalte ale conducerii de stat, cum a fost cazul familiilor Hâncu, Sturdza și al altora. Amintim aici figura liberalului Leon Casso (1865-1914), nepot al marelui boier patriot N. Șt. Casso. Eminent jurist și reformator, Leon Casso a atins treapta superioară a demnităților de stat în imperiul rus, ajungând ministru al Instrucțiunii Publice în guvernul lui P. A. Stolâpin, din 1910 până în 1914.

Revoluția din 1848, dar mai ales Unirea Principatelor au contribuit la intensificarea contactelor între elita societății basarabene și cercurile politice și intelectuale de la Iași. Tineretul intelectual basarabean din acea perioadă se preocupa în modul cel mai serios de înființarea la Chișinău a unei tipografii românești (Ioan Cristi la 1862), de editarea unui ziar românesc (Gh. Gore la 1863), de editarea unei „Istории a românilor” (Șt. Gonata), precum și de organizarea unor transporturi de literatură română de la Iași la Chișinău. Evenimentul unirii Moldovei cu Țara Românească a accelerat nașterea unui curent naționalist și chiar separatist în rândul nobilimii naționale, după cum reiese din scrisoarea guvernatorului general al Novorossiei și Basarabiei (P. E. Kotzebue) din 23 mai 1863, către guvernatorul Basarabiei, Vellio, din care extragem următoarele: „Am primit o informație cum că nobilimea basarabeană, pregătindu-se a redacta o adresă Împăratului cu prilejul evenimentelor din

⁷ *Ibidem*, p. 501-502.

⁸ Dr. P. Cazacu, *Emigranții de peste Prut în România*, București, 1941, p. 476.

Polonia, este împiedicată de opoziția partidului boierilor care visează să restabilească nația moldovenească în Basarabia, în vederea apropierii împrejurărilor cari ar da nației dreptul de a cere Unirea cu Moldova. În fruntea acestui partid stau: Secretarul Adunării Deputaților Nobilimii, Al. Cotruță, fratele său Carol Cotruță, judecător la Tribunalul Regional Chișinău-Orhei, doi frați Casso (Nicolae și Aristide – n. n.), fiii lui Șt. Casso, doi frați Ioan și Constantin Cristi, Constantin Cazimir și fiul său, student (P. C. Cazimir – n. n.). Rog Excelența Voastră să mă încunoștiințați în ce măsură informația această merită crezare...”⁹. Un an mai târziu (21 martie 1864), o altă adresă a guvernatorului Novorossiei și Basarabiei către guvernatorul Antonovici făcea o trimitere la fel de concretă la „moldovenii din Chișinău, tineri din familii bune care au legături cu Iașii și Bucureștii, pentru unirea Basarabiei cu Principatele.”¹⁰ Mai mult decât atât, guvernul țarist avea informații potrivit cărora boierii naționaliști din Chișinău, Ioan V. Cristi, N. Șt. Casso ș.a. ar fi încercat să profite de situația încordată legată de răscoala poloneză din iulie 1862, intrând în contact cu M. Kogălniceanu pentru declanșarea unei răscoale similare antiruse în Basarabia și înfăptuirea unirii cu România. Aceasta nu s-a mai produs însă, deoarece ministrul Kogălniceanu ar fi convins pe delegații sosiți de la Chișinău de imposibilitatea acțiunii unioniste, propunând să se aștepte „un timp mai bun”¹¹. Nu există documente de arhivă care să confirme veridicitatea acestui fapt; de asemenea, este greu de crezut că tânărul poet de numai 16 ani, Matei Donici (1847-1921), viitor general în armata rusă, era șeful delegației secrete la Iași. Oricum, cert este că eșecul revoluției poloneze a amânat dezvoltarea partidului naționalist al nobililor din Basarabia.

Asasinarea, la 1 ianuarie 1888, a țarului Alexandru II și urcarea pe tron a lui Alexandru III a marcat începutul reacțiunii în Rusia: drepturile și atribuțiile instituțiilor autoadministrării locale numite „zemstvo” sunt limitate drastic de puterea centrală, iar libertățile național-culturale ale minorităților etnice din cuprinsul imperiului sunt considerate extrem de periculoase pentru ființa statului. Din această perioadă datează și introducerea instituției numită „zemskii nacealnik”, cu atribuții administrative și judecătorești, care a înlocuit instituția judecătorilor de pace. Spre deosebire de judecătorii de pace, aleși de adunările zemstvei dintre absolvenții facultăților de Drept, acești „zemskie nacealniki” erau numiți de la Petersburg din rândul ofițerilor în retragere, adeseori oameni fără suficientă cultură și străini de interesele locale. În aceste condiții, mulți

---

⁹ L. T. Boga, *Lupta pentru limba română și ideea Unirii la românii basarabeni după 1812*, Chișinău, 1932, p. 27.

¹⁰ *Ibidem*, p. 32.

¹¹ N.N. Gafenko, *Бессарабская старина. Николай Степанович Кассо*, Chișinău, 1926, p. 2.

frunțași ai vieții publice basarabene, sinceri patrioți, se retrag din funcțiile administrative pe care le dețin și se refugiază pe tărâmul activităților cultural-filantropice, gospodărești sau pur și simplu abandonează orice activitate publică. La posturile de comandă în Basarabia, locul frunțășilor băștinași este ocupat de renegați și venetici, ca: Pleșkov (rus), Kișinski (rus), F. F. Crupenschi, Dobrogeaev (rus), Lalevici (rus), Poncet (francez rusificat), Ianușevici (armean), Dolivo-Dobrovolski (polon), Derozinski (polon), Eroszewicz (polon), Pisarzewski, Olszewski (polon), Brzozowski (polon). Cei mai mulți veneau din guberniile: Podolia, Volânia, Herson, Varșovia, Kiev, Vitebsk, Minsk, Pskov, Harkov, Kursk, Kaluga, Smolensk, Cernigov, Tiflis, Kostroma, Tula și lista poate fi continuată¹². Urmașii acestor „noi îmbogățiți” s-au înscris în „Partidul Centrului” al ultrareacționarului Al. N. Crupenschi, viitor „stâlp” al propagandei antiromânești a rușilor „albi” la Conferința de Pace de la Paris din 1919-1920. Unii dintre acești „venetici” au ajuns chiar deputați în Dumele țariste din 1910-1914, ca „aleși” ai Basarabiei¹³.

Un reviriment național în Basarabia s-a produs în anii 1905-1906. Urmare a revoluției ruse, în rândurile unei părți a boierimii naționale se naște o mișcare favorabilă culturii românești și manifestărilor politice naționaliste, însă puțini dintre boieri dovedeau curaj și consecvență în acest sens. Societatea Culturală Moldovenească din 1905 reprezenta un adevărat partid boieresc, format în jurul lui Pavel V. Dicescu, doctor în Filosofie și Magistru al Artelor Libere al Universității din Heidelberg, fost președinte al zemstvei Orheiului (1869) și al zemstvei guberniale (1873-1875), mareșal al nobilimii județului Chișinău (1905-1908). Pe lângă acesta, în grupare mai activau: M. Teodosiu, mareșal al nobilimii provinciale în 1905-1908; V. Anghel, președintele zemstvei Chișinăului în 1907-1908; Al. Chiriac Leonard, mareșal al nobilimii Chișinăului după 1908, M. Glavce, T. M. Suruceanu, Gh. Gonata și mai tinerii boieri Paul Gore, Vladimir de Herța, N. N. Alexandri, organizatori ai Partidul Național Moldovenesc din 1917 și militanți activi pentru Unirea din 1918¹⁴.

Ca opoziție a Partidului Centrului al lui Crupenschi, eforturile Societății Moldovenești de la 1905 se îndreptau către ridicarea nivelului material și cultural al populației majoritare românești din Basarabia, militând în primul rând pentru introducerea limbii române în școală și biserică. Atât datorită ideilor conservatoare ce îi erau caracteristice și care se ciocneau adesea cu cele ale tineretului intelectual basarabean – studenți de stânga din centrele universitare ruse –, cât, mai ales, datorită reacțiunii ce s-a întronat în Rusia după eșecul

¹² A. I. Crupenskii, *Краткий очеркъ о бессарабскомъ дворянстве*, St. Petersburg, 1912, p. 28.

¹³ I. Pelivan, *Nicolae Șt. Casso*, București, Tipografia ziarului “Universul”, 1942, p. 57.

¹⁴ D.A.N.I.C., Colecția Microfilme Rusia, rola 157, c. 6.

revoluției din 1905, boierimea moldoveană se manifestă mult mai prudent în revendicări sociale și naționale, activitatea ei mărginindu-se la susținerea financiară a culturii românești.

Promovarea valorilor spirituale ale poporului rămâne o grijă permanentă a elitei politice basarabene în secolul al XIX-lea, cu rădăcini din cele mai vechi timpuri. Tradițional, boierul moldovean a fost întotdeauna aproape de popor și de nevoile acestuia. Prin sânge și tradiție, boierul basarabean era strâns legat de țăran care, la rândul lui, nu a uitat această legătură, până să vină revoluțiile sau până când străinii parveniți să ia locul boierilor pământeni. Tradiția mecenatului la boierimea basarabeană se perpetuează, așadar, și cunoaște cele mai variate forme: ridicarea de biserici, școli, spitale, biblioteci sătești, muzee etc.; sprijinirea financiară a tinerilor studioși din familiile sărace; arendarea ieftină a pământurilor de pe moșie țăranilor; crearea instituțiilor de binefacere și patronaj pentru copiii orfani și pentru bătrâni¹⁵. Sunt puține regiuni ale țării care au dat atâția fruntași distinși prin actele lor de binefacere, dar necunoscuți opiniei publice românești, ca Basarabia. Vom consemna doar pe câțiva dintre aceștia, și anume: **Ioan V. Cristi**, primul care a cerut aprobare pentru deschiderea unei tipografii românești la Chișinău, a construit muzeul Chișinăului, școli și spitale în județ; **Al. Matei Cotruță**, care a ridicat patru școli inferioare moldovenești de agricultură, a înființat fondul de burse al zemstvei guberniale pentru absolvenții școlilor secundare care doreau să își continue studiile în universități (de aceste burse de studiu au beneficiat mulți dintre liderii de mai târziu ai Basarabiei, între care I. Pelivan, Șt. Ciobanu, I. Inculeț); **N. Șt. Casso**, vechi narodnic, a înființat școli moldovenești pe toate moșiile sale, a construit trei spitale moderne în județul Bălți în 1890-1891; **Vasile V. Stroescu** (1845-1926), „marele om de bine și generosul binefăcător al culturii naționale”, „Mecena al românilor”, după cum l-a apreciat N. Iorga¹⁶, a înfăptuit atât de multe acte de binefacere, cu larg răsunet în opinia publică românească, încât acestea i-au legat definitiv numele de toate regiunile locuite de români, în special de părțile îndepărtate ale Maramureșului și Transilvaniei, unde numele său a intrat în legendă, datorită, probabil, și modestiei deosebite a acestui apostol, care insista asupra unei condiții esențiale: de a nu-i mulțumi și de a nu se da publicității înfăptuirile sale.

În fine, în întregul secol al XIX-lea, hotarul de pe Prut a divizat numai politic cele două părți ale poporului român. Proprietățile de pământ, legăturile de sânge, corespondența, procesele, chiar și molimele determinau contacte și relații, precum holera din 1848, povestită de Iacob Negruzzi, care colinda pe atunci

---

¹⁵ I. Pelivan, *Alexandru Matei Cotruță*, București, Tipografia ziarului „Universul”, 1940, p. 5.

¹⁶ N. Iorga, *Oameni cari au fost*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1990, p. 297.

casele rubedeniilor basarabene Ioan Străjescu și Manolache Negruzzi¹⁷. La conacele boierești se desfășura continuu o viață patriarhală românească. Limba și tradițiile românești autentice erau păstrate și perpetuate în rândurile boierimii moldovene până către sfârșitul secolului al XIX-lea. Mulți boieri nu au învățat limba rusă și au preferat slugi dintre țărani moldoveni guvernatorilor și perceptorilor străini. Îndeosebi nunțile, botezurile și înmormântările strângeau întreaga Moldovă, de pe ambele maluri ale Prutului. Iașiul s-a menținut aproape un secol întreg ca centru cultural și spiritual al Moldovei despărțite, mai ales că cea mai apropiată localitate importantă din imperiu – Odessa – a fost legată telegrafic de Chișinău abia în anul 1860, iar printr-o cale ferată în 1871.

S-a scris și s-a vorbit mult despre „Junimea” și despre rolul ei însemnat în propășirea vieții intelectuale, dar nu se cunoaște aproape deloc legătura acestei societăți cu Basarabia în secolul al XIX-lea. Provincia dintre Prut și Nistru a dat și ea doi junimiști, pe N. Șt. Casso și Dim. Crăciunescu, prefect al județului Cahul și deputat în Parlamentul român, în vremea în care acest județ făcea parte din Principatele Unite și, apoi, România. „Junimea” îi datorează lui N. Șt. Casso prima tipografie achiziționată pentru societate, pe când acesta se afla în trecere pe la Iași. V. Pogor (ginelele fostului guvernator al Basarabiei, Harting, și unchi al lui N. Șt. Casso) corespundea cu celălalt junimist basarabean, Dim. Crăciunescu, parlamentar și prefect de Cahul până în 1877. De asemenea, Basarabia era vizitată frecvent de alți junimiști de seamă, ca I. Negruzzi, V. Alecsandri, Th. Rosetti, cel care a dat numele societății literare ieșene, toți cu rude mai apropiate sau mai îndepărtate în Basarabia. La fel, și moșierii basarabeni Donici, Cheșco, Bantăș, Ghica, Sturdza, Balș veneau adeseori la Iași, se opreau la hotelul „Binder”, participau la seratele literare și la alte manifestări național-culturale. Chiar și ziare primeau periodic de la Iași, iar „Albina Românească”, de pildă, avea un preț special al abonamentului anual pentru Basarabia¹⁸.

La fel de interesante și puțin cercetate au fost și legăturile Basarabiei cu Academia Română în secolul al XIX-lea. Lista de constituire a membrilor săi rezerva Basarabiei trei locuri: Al. Hâjdeu (urmașul vechii familii de cărturari din ținutul Hotin, cel dintâi care a vorbit de „folclorul românesc”), Constantin Stamati, ocupând un loc distinct printre scriitorii români ai vremii, și boierul Ioan Străjescu din ținutul Soroca¹⁹. Nici Hâjdeu însă, și nici cavalerul Constantin Stamati, ambii bătrâni și bolnavi, nu au putut participa la lucrările înaltului for.

¹⁷ I. Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, Editura „Viața Românească”, f. a., p. 343.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Gh. Bezviconi, *Doi „junimiști” din Basarabia*, în „Convorbiri literare”, XI-XII, 1941, p. 96-97.

Reprezentanții Basarabiei vor fi proclamați de acum înainte membri onorari ai Academiei, cum a fost cazul lui Ștefan Gonata, Ioan Suruceanu și Vasile Stroescu în 1910.

La începutul secolului al XX-lea, procesul de deznaționalizare a nobilimii basarabene era într-un stadiu avansat, datorită naturii etnice amestecate a boierimii moldovenești înainte de 1812, existenței unui curent favorabil Rusiei în Moldova de dinaintea anexării și, probabil în primul rând, datorită schimbării radicale a structurii nobilimii, în conformitate cu noul sistem politic al absolutismului rus și cu transformarea boierimii în nobilime²⁰. Al. Boldur estima la 95% nobilimea de proveniență moldovenească în 1818, pe când un secol mai târziu, ca număr (198 de persoane în 1912) domină nobilimea care a dobândit această calitate prin îndeplinirea funcțiilor de stat. Astfel, „crescuți și deveniți nobili prin serviciul în Basarabia - 42%, proveniți din Moldova - 30% și proveniți din Rusia - 27%”. Prezintă interes și studierea schimbării vechimii nobilimii, după listele alcătuite în 1818-1821 și în 1912. Astfel, dacă în 1821, 25% din nobilime își avea originea în secolul al XVII-lea, un secol mai târziu aceasta abia dacă ajunge la 7%. Analizând listele nobilimii, constatăm atât schimbarea caracterului etnic al ei (în 1912 doar 30% din nobilime avea origine moldoveană), cât și „întinerirea” cadrelor acesteia.

În fine, din cele expuse până acum privind elita Basarabiei în perioada țaristă, dar și din statisticile avute la dispoziție, reiese următorul fapt, trist, pe undeva: locul nobilimii în Basarabia la începutul secolului al XX-lea l-a ocupat țărănimea, care și-a păstrat cel mai bine mentalitatea națională și limba și a făcut pasul temeinic pentru reîntregirea neamului. Nobilimea basarabeană a jucat un rol în secolul al XIX-lea, după care a fost realmente ștearsă din viața publică de Revoluția din 1917 și de „reforme democratice” care i-au urmat. Fenomenul se explică prin deznaționalizarea nobilimii basarabene la sfârșitul stăpânirii ruse. Cu puține excepții notabile, ea se simte în această perioadă străină aspirațiilor naționale politice românești, de aceea în momentele decisive ale Basarabiei din anii 1917-1918, cea mai mare parte a ei va rămâne o contemplatoare pasivă.

---

²⁰ Al. Boldur, *op. cit.*, p. 11 și urm.